

BÂKÛLÎ'NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ
VE CEVÂHİRÜ'L-KUR'ÂN VE
NETÂİCU'S-SAN'A
ADLI ESERİ

Yazar

Dr. Mahfuz GEYLANİ

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayım ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığının bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-399-362-7	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı Bâkûlî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Cevâhîru'l-Kur'ân ve Netâîcu's-San'a Adlı Eseri	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Mahfuz GEYLANİ ORCID iD: 0000-0001-6148-4342	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code REL000000
	DOI 10.37609/akya.2793

Kütüphane Kimlik Kartı
Geylani, Mahfuz.

Bâkûlî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Cevâhîru'l-Kur'ân ve Netâîcu's-San'a Adlı Eseri / Mahfuz Geylani.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

192 s. ; 135x210 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253993627

1. Din Bilimleri.

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Tarihsel süreç içerisinde farklı tefsir yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan birisi de literatürde “lügavî tefsir”, “edebî tefsir”, “filolojik tefsir” ve “dilbilimsel tefsir” gibi isimlerle anılan “dil merkezli tefsirdir. Dilbilimsel tefsir Kur’an’ı dil açısından ele alan bir disiplindir. Kur’an’ı anlama ve dil yönünden tahlil etmede dilbilimsel tefsirlerin önemli bir yeri vardır.

Dilbilimsel tefsir çalışmaları çok erken dönemlerden itibaren başladığı söylenebilir. Kur’ândaki garîb kelimelerin anlaşılmasına yönelik çalışmalar dilbilimsel tefsir ile alakalı ilk çalışmalar olduğu söylenebilir.

Hicrî ikinci asrın sonlarından itibaren *garîbu’l-Kur’ân*, *i’râbu’l-Kur’ân* ve *meâni’l-Kur’ân* konularında çoğunlukla dil alimleri ve özellikle de nahiv alimleri tarafından eserler telif edilmiştir. Lügavî tefsir yöntemi altı asır boyunca sürmüştür. İbn Abbâs, Kur’ândaki garîb kelimeleri açıklığa kavuşturmak için *garîbu’l-Kur’ân* isimli bir eser telif etmiştir. İbn Abbâs’tan sonra Ebû Ubeyde (v. 209/824), Zeccâc (v. 311/923) ve Ferrâ (v. 207/822) gibi dilci müfessirler İbn Abbâs’ın öncülüğünü yaptığı filolojik tefsir çalışmalarını sistemleştirmişlerdir.

Bu çalışmamızda Bâkûlî’nin (v. 543/1148) *Cevâhiru’l-Kur’ân* ve *netâicu’s-san’a* adlı eserini ele aldık. Eser nahiv ilmi açısından zengin bir hazineye sahiptir. Bâkûlî kendi döneminin önemli dil ve tefsir bilginlerinden olup sahip olduğu ilmî birikimini bu eserinde sergilemiştir.

Bâkûlî’nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Cevâhiru’l-Kur’ân ve netâicu’s-san’a Adlı Eseri isimli çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Önsöz

Giriş kısmında dilbilimsel tefsir hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Bâkûlî'nin hayatı, ilmî kişiliği ve *Cevâhîru'l-Kur'ân ve netâicu's-san'a* adlı eseri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise Bâkûlî'nin eserinde yer verdiği konular bab başlıkları halinde ele alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

Giriş..... 1

BÖLÜM 1

Bâkûlî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği Ve Cevâhîru'l-Kur'ân

ve Netâicu's-San'a Adlı Eseri.....	11
1.1. İsmi.....	11
1.2. Lakabı, Künyesi ve Nisbesi.....	12
1.3. Vefatı	13
1.4. Eserleri	13
2.1. Eserin Adı.....	16
2.2. Eserin Baskısı.....	16
2.3. Eserin Yazması	16
2.4. Eserin Müellife Aidiyeti.....	17
2.5. Muhtevası.....	17

BÖLÜM 2

Bâkûlî'nin Cevâhîru'l-Kur'ân ve Netâicu's-San'a

Adlı Eserinde Yer Verdiği Nahiv Konuları	23
1. Bab: Kur'an'da Geçen Mukadder Cümle	23
2. Bab: Kur'an'da Muzâf'ın Hazfî.....	26
3. Bab: Tertip Olmaksızın Kur'an'da و, ف ve تَمَّ Edatları ile Yapılan Atf.....	30
4. Bab: Kur'an'da Câr Edatının Hazfî.....	31
5. Bab: Kur'an'da Zâid Olarak Gelen لا ve ما Edatları.....	36
6. Bab: Fiillerin İsimler ile İsimlendirilmesi.....	38
7. Bab: Kur'an'da Muzâf Konumunda Gelen İsm-İ Fâiller... ..	39
8. Bab: Kur'an'da غَيْرَ Sözcüğünün Marife Oluşu.....	42
9. Bab: Kur'an'da İrâbtan Mahalli Olmayan Kâfu'l-Hitâb	42
10. Bab: Kur'ân'da Mübtedâ'nın Hazfî ve Bir Mübtedâya İki Haberin Gelmesi	44

11. Bab: Kur'ân'da İsmâm ve Revm.....	51
12. Bab: Kur'ân'da Câr ve Mecrûr'un Hâl Konumunda Gelmesi.....	52
13. Bab: Kur'an'da Haberin Mübtedâ Üzerine Takdim Edilmesi.....	60
14. Bab: Kur'an'da Mevsûfun Hazfedilip Sıfatın Onun Yerine İkame Edilmesi	63
15. Bab: Kur'an'da Câr ve Mecrûr'un Hazfı.....	71
16. Bab Kur'an Da İstifhâm Hemzesinin Ha	78
17. Bab: Kur'an'da Aynı Kelimenin Başında İki Hemzenin Yan Yana Gelmesi	80
18. Bab: Kur'an'da Kullanılan ما , مَرْنُ , الذي , كُئِلْ ve أَحَدٌ Sözcükleri.....	81
19. Bab: Kur'an'da Mutâbakat ve Muşâkele Sanatı	83
20. Bab: Kur'an da Mef'ûlun Hazfı ve İkinci Mef'ûlun Birinci Mef'ûl Üzerine Takdimi	84
21. Bab: Kur'an'da İttifâk ve İhtilâf Üzere Kendisinden Sonra Merfû Kelimelerin Geldiği Zarflar.....	93
22. BAB: Kur'an'da Zikredilen هو , أَنَا , هُمْ ve أَنْتَ Fasl Zamirleri	98
23. Bab: Kendilerinden Önceki Kelimelere Raci Olan Zamirler	102
24. Bab: Kur'an'da İsmın Zamir veya Zahir İsimden Bedel Olarak Geldiği Yerler	103
25. Bab: Kur'an'da Ebû Amr'ın Kendisinde Sakin Hemzeyi Terk Ettiği veya Terk Etmediği Kelimeler	107
26. Bab: Kur'an'da Tekîdli veya Tekîdsiz Olarak Merfû Zamir Üzerine Yapılan Atf	108
27. Bab: Kur'an'da Şart Anlamını İfade Eden اِنْ Edatına ما Edatının ve Şart Fiiline de “Nûn” Harfinin Bitişmesi	110
28. Bab: Kur'an'da Zikredilen İki İsimden Biri ile İktifa Edilmesi	111
29. Bab: Kur'an'da Faslın Kelimedeki Noksanlığa 'İvaz Gelmesi	112

30. Bab: Kur'an'da Lafzın Anlam Üzerine Hamledilmesi	112
31. Bab: Kur'an'da ُ Edatının Hazfı, Masdarların Hazfı ve Sıla Cümlesi ile Mevsûl Arasında Fasıl Gelmesi.....	113
32. Bab: Kur'an'da Nidâ Edatı ve Münâdanın Hazfı.....	115
33. Bab: Kur'an'da Muzâfun İleyh'in Hazfı.....	116
34. Bab: Kur'an'da Muvattie Lâmi'nin Şart Edatının Başında Zikredilmesi	117
35. Bab: Kur'an'da Tecrîd.....	118
36. Bab: Kur'an'da Zâid Olup Olmamasına Göre Ayetin Takdirinin Değişmesi	119
37. Bab: Kur'an'da Takdîm ve Tehîr	120
38. Bab: Kur'an'da İsm-i Failde Zamirin İbraz Edilmemesi.....	121
39. Bab: Kur'an'da Medih Üzere Mansûb ve Merfû Okunma	122
40. Bab: Kur'an'da Mübtedâ'nın Haberinin Hazfı	123
41. Bab: Kur'an'da Muhaffef ُ Edatının Kullanımı	124
42. Bab: Kur'an'da Müfred Kelimenin Cemi' (Çoğul) Anlamında Kullanılması	125
43. Bab: Kur'an'da Mukadder Fiil ile Mansûb Olan Masdarlar.....	126
44. Bab: Kur'an'da ُ Edatının İsminin veya Haberinin Başına "Lâm" (ل) Edatının Gelmesi.....	127
45. Bab: Kur'an'da Sibeveyh ve Ebu'l-Abbâs Arasında İhtilâflı Olan Konular.....	128
46. Bab: Kur'an'da İstifhâm Hemzesinin Şart ve Cezânın Başında Zikredilmesi.....	128
47. Bab: Kur'an'da Hâl ve Sıfatın Mukadder Olması	129
48. Bab: Kur'an'da Çoğul Kelimededen Tesniye (İkil) Kasedilmesi	130
49. Bab: Kur'an'da Muzâfun İleyh'ten Hal Gelmesi.....	131
50. Bab: Kur'an'da ُ Edatının ُ Anlamında Kullanılması	133
51. Bab: Kur'an'da Muzaaf Sözcüklerde Lâmu'l-Fiil'in Lîn Harfine Dönüşmesi	134

52. Bab: Kur'an'da "Vâv" Atf Harfinin Hazfedilmesi	135
53. Bab: Kur'an'da Bazı Harflerin Birbirlerinin Yerine Kullanılması	137
54. Bab: Kur'an'da İsm-i Fail'in Zamire İzafe Edilmesi	138
55. Bab: Kur'an'da Emir Fiilinin Cevabının Meczûm Gelmesi	139
56. Bab: Kur'an'da Muzâf'ın Muzâfûn İleyh'ten Bazı Hükümler Alması	140
57. Bab: Kur'an'da Muzâfûn İleyh'in Mahzûf Olan Bir Şeyden İvaz Olarak Gelmesi	141
58. Bab: Kur'an'da Ma'tûf'un Ma'tûfun Aleyh'in Aynısı veya Bir Kısmı Olması	142
59. Bab: Kur'an'da Muzâri Fiilin Başında Gelen "Tâ" Harfinin Hitâp ve Gaybet Üzerine Hamledilmesi	143
60. Bab: Kur'an'da Cümlelerin Başında Gelen Hâl "Vâv" ı	145
61. Bab: Kur'an'da Sıla Cümlesinde ھو Zamirinin Hazfî	146
62. Bab: Kur'an'da Gayr-ı Lazımın Lazım Yerine Lazımın da Gayr-ı Lazım Yerinde Kullanılması	148
63. Bab: Kur'an'da Harekelere Teşbih Edilerek Hazfedilen Harfler	149
64. BAB: Kur'an'da Vaslın Vakıf Yerinde Kullanılması	150
65. Kur'an'da Nesebin Binası	150
66. Bab: Kur'an'da Fiilin Delaletinden Dolayı Masdarın Mukadder Olması	151
67. Bab: Kur'an'da İsm-i Mekân Olarak Zannedilen Ancak Kendisinden Masdar Anlamı Kastedilen مَفْعَل Veznindeki Sözcükler	153
68. Bab: Kur'an'da Muzâri Fiilin Başında Gelen İki "Tâ" Harfinden Birinin Hazfî	154
69. Bab: Kur'an'da İsm-in Lafza Olmayıp da Mahal Üzerine Hamledildiği Durumlar	156
70. Bab: Kur'an'da ۱) Edatından Sonra Gelen Sözcüğün ۱) Edatından Önce Gelen Sözcüğe Hamledilmesi	157
71. Bab: Kur'an'da Nisbet Yâ'sının Hazfî	158

72. Bab: Kur'an'da Müstesnâ'nın Müstesnâ Minh'den Bedel Gelmesi	159
73. Bab: Kur'an'da ضربه فعلت الضرب Cümlesinin Cümlesinin Anlamında Kullanılması	160
74. BAB: Kur'an'da Sarf ile İlgili Sıgalar	161
75. Bab: Kur'an'da Kalb ve İbdâl.....	161
76. Bab: Kur'an'da Zaman ve Mekân Anlamlarını İfade Eden اذإ Sözcüğü	163
77. Bab: Kur'an'da “Nûn” Harfinin Halleri.....	164
78. Bab: Kur'an'da Muzâfın Mübhem ile Vasıflanması	165
79. Bab: Kur'an'da Fiilin Zikredilip Fiilin Masdarından Kinaye Edilmesi	165
80. Bab: Kur'an'da Âkil Varlıklar İçin Kullanılan Lafızların Gayr-ı Âkil Varlıklar İçin Kullanılması.....	166
81. Bab: Kur'an'da Zahiren Sibeveyh'in Kitabına Muhalif Olarak Gelen Durumlar	167
82. Bab: Kur'an'da ما Edatının Kullanımı	168
83. Bab: Kur'an'da Tefennün (Gaybetten Hitaba, Hitaptan Gaybete ve Gaybetten Tekellüme Geçiş)	170
84. Bab: Kur'an'da “İzmâr Kable'z-Zikr (Zamirin Râci Olduğu Kelimeden Önce Gelmesi)”	171
85. Bab: Kur'an'da Fiilin Cevabu'ş-Şart Üzerine Hamledilerek Meczûm Oluşu.....	172
86. Bab: Kur'an'da Aslın Yerine Fer'in Kullanılması	173
87. Bab: Kur'an'da Sibeveyh'in El-Kitâb Adlı Eserinde Rivayet Ettiği Kıraatler	173
88. Bab: Kıraatın Başka Bir Çeşidi.....	174
89. Bab: Kur'an'da Kasem Anlamında Kullanılan Lafızlar	175
90. Bab: Kur'an'da لا İstisnâ Edatından Sonra Zikredilen Müstesnâda Amel Eden Fiiller.....	176
Sonuç	177
Kaynaklar	179

KISALTMALAR

bkz. :Bakınız

çev. :Çeviren

s. a. v. :Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

t.s. :Tarihsiz

thk. :Tahkîk

trc :Tercüme eden

v. :Vefat Tarihi

b. :İbn veya bin

h. :Hicrî

Ed. :Editör

TDV :Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

KAYNAKLAR

- AYDIN, İsmail. "İbn Abbâs: Filolojik Tefsirin Öncüsü". *Ekev Akademi Dergisi* 15/48, 2011.
- AYDIN, İsmail. "Kur'an'la İlgili İlk Filolojik Çalışmaların Tefsir İlmi Açısından Değerlendirilmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 1/11, 2011.
- BULUT, Ali. "Bâkûlî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- CERRAHOĞLU, İsmail. *Tefsir Tarihi*. Ankara: Fecr Yayınevi, 1996.
- EL-BAĞDÂDÎ, İsmail Paşa. *Hediyetu'l-Ârifîn*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- EL-BÂKÛLÎ, Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn, *el-İstidrâk 'alâ Ebî Alî*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâli, Kuveyt: Lecnetu Neşri't-Turâsi'l-'Arabî, 1428/2007.
- EL-BÂKÛLÎ, Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn. *Cevâhiru'l-Kur'ân ve netâicu's-san'a*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâli, Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1440/2019.
- EL-BÂKÛLÎ, Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn. *Keşfu'l-müşkilât ve idâhu'l-mu'dilât*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâli, Dımaşk: Matbûat-ı Mecmaul-Luğati'l-'Arabiyye, ts.
- EL-BÂKÛLÎ, Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn. *Keşfu'l-müşkilât ve idâhu'l-mu'dilât*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâli, Dımaşk: Matbaatu's-Sabah, 1415/1994.
- EL-BÂKÛLÎ, Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn. *Şerhu'l-luma'*. thk. İbrâhim Muhammed Ebû 'Ebât, Riyâd: İdâretu's-Sekâfe ve'n-Neşri bi Câmîati'l-İmam Muhammed, 1411/1990.
- EL-CATLÂVÎ, el-Hâdî. *Kadâyal'-luga fî kutubi't-tefsîr*. Tûnus: Dâru Muhammed Alî el-Hâmî, 1998.
- EL-FERRÂCÎ, Osman Huseyn Abdullâh. *et-Tefsîrul-lugavî ve eseruhu fî iz-hâri'l-meâni'l-Kur'âniyye*. Irak: Merkezu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtu'l-İslâmiyye, 1428/2007.
- EL-FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Bulğa fî terâcimi e'immeti'n-nahvi ve'l-luğa*. thk. Muhammed el-Mısri, Şâm: Dâru's-Sa'duddîn, 1421/2000.
- EL-HANSÂRÎ, Muhammed Bâkır el-Müsevî. *Ravzatu'l-cennât fî ahvâli'l-ulemâ ve's-sâdât*. thk. Esedullâh İsmâiliyân, Kum: Mehr Üstüvâr Matbaası, 1392.
- EL-KIFTÎ, Cemâluddîn Ebu'l-Hasan Alî b. Yûsuf. *İnbâhu'r-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*. Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1406/1986.
- EL-YEMÂNÎ, Abdulbâkî b. Abdilmecîd. *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu'n-nuhât*. thk. Abdilmecîd Deyyâb, Riyâd: Şirketu Tıbâ'atu'l-'Arabiyye, 1406/1986.
- ES-SAFEDÎ, Selâhuddîn Halil b. Aybeg. *Nektü'l-himyân fî nüketi'l-'umyân*. Mısır: Matbaatü'l-Cemâliyye, 1329/1911.

- ET-TEYMÎ, Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. El-Müsennâ, *Mecâzu'l-Kur'an*. thk. Muhammed Fuad Sezgin, Kâhire: Mektebetü'l-Hancı, 1381/1962.
- İBN HALDUN, *Mukaddime (I-II)*. trc: Arslan Tekin, İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.
- İBNU'N-NEDÎM, *el-Fihrist*. Beyrût: Dâr'ul-Ma'rife, ts.
- KARAGÖZ, Mustafa, "Dil Merkezli Tefsir Çalışmaları". *Tefsire Akademik Yaklaşımlar-1*, Ed. Mehmet Koç-İsmail Albayrak, Ankara: Otto Yayınları, 2013.
- KÂTİP ÇELEBÎ, Hâcî Hâlife Mustafâ b. Abdillâh. *Keşfu'z-zünûn 'an esâmi'l-kütübî ve'l-fünûn*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, t.s., 1/433.
- KAYAPINAR, Durmuş Ali. "Meâni'l-Kurân ile İrâbu'l-Kurânların Karşılaştırılması". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (1991).
- KEHHÂLE, Ömer Rızâ. *Mu'cemu'l-müellifîn*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993.
- MERTOĞLU, Mehmet Suat. "Tefsir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- NASSÂR, Hüseyin. *el-Mu'cemu'l-'Arabî neş'etuhu ve tatavvuruhu*. Kâhire: Dâru Mısra li't-Tibââ, 1408/1988.
- RUFAYDÂ, İbrâhim Abdullâh. *en-Nahv ve kutubi't-Tefsîr*. Dâru'l-Cemâhiyye, 1399/1990.
- SEZGİN, Fuad. *Târîhu't-turâsi'l-'Arabî*. çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî, Riyâd: İdâretü's-Sekâfe ve'n-Neşri bi Câmîati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd İslâmiyye, 1411/1991.
- SÎBEVEYH, Ebû Bişr Amr b. Osmân b. Kanber. *el-Kitâb*. thk. Emîl Bedî' Ya'kûb, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.
- SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahmân. *Buğyetu'l-vu'ât fî tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim, Kâhire: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, 1384/1965.
- SUYÛTÎ, Celâluddîn. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnâvûd, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1469/2008.
- SUYÛTÎ, Celâluddîn. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnâvûd, Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1469/2008.
- ŞEHÂTE, İsâ. *ed-Dirâsâtü'l-lugaviyye li'l-Kur'ani'l-Kerîm fî evâili's-sâli-si'l-hicrî*. Kâhire: Dâru Kebâe, 2001.
- TAYYÂR, Müsâ'id b. Süleymân b. Nâsır. *et-Tefsîru'l-lugavî li'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Riyâd: Dâru İbni'l-Cevziyye, 1432/2011.
- TURGAY, Nurettin. "Halil b. Ahmed ve Garîbu'l-Kur'an". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2, 2013.
- YÂKÛT EL-HAMEVÎ, Şihâbuddîn Ebû Abdillâh er-Rûmî, *Mu'cemu'l-udebâ*, thk. İhsân Abbâs, Beyrût: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1993.
- ZERKEŞÎ, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'an*. thk. Yûsuf Abdurrahmân el-Maraşî, Cemâl Hamdî ez-Zehabî, İbrâhim Abdullâh el-Kürdî, Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1410/1990.
- ZİRİKLÎ, *el-'A'lâm*. Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyin, 2002.